

Dialog byl natočen ve čtvrtek 25. září 2014 odpoledne v prostorách knihovny Filosofického stavu Jilská 1, Praha 1, Staré Město.

MS: *Vážený pane Vráno, čím je pro vás rok 1989? V jaké životní fázi vás zastihl? Jaké naděje jste s ním spojil a případně, jak se naplnily?*

PV: Rok 1989 mě zastihl v německém Frankfurtu, což je průmyslové i bankovní město – vulgární i negativní. Sídlí tam veřejnoprávní hessenská televize, která terestricky vysílá pro oblast jako je Česká republika, tedy pro 10 milionů obyvatelstva. V té době jsem byl na vrcholu kariéry vizuálního umělce, který může oslovovat tak velké publikum. Vždy jsem vytvářel politické umění a mé videoprojekty měly vždy angažovaný podtón. Také jsem očekával rezonanci publika. Malba mi v té době nestačila – obraz byl tehdy již překonán, i když se k němu vracím, ale od poloviny osmdesátých let jsem pracoval s novým médiem. Tím byla před 150 lety fotografie a před 40 lety – video. Zde musím připomenout Woodyho Vašulku, který mne inspiroval. Ve Spojených státech bylo mediální umění vytvářeno od počátku sedmdesátých let – TV as creative medium. Jak jsem uvedl, v polovině osmdesátých let jsem s tím začal pracovat, vyvinul jsem určité technologie, které zaujaly tamní televizní odborníky, jelikož tento druh vizualizace tam nikdo nepředváděl. S tím jsem vytvořil celou řadu videoartových pořadů, až mě najala televize Hessen 3. Stal jsem se tam creative directorem. Během šesti týdnů jsem měl vytvořit design pro nový vizuální styl – a to s mým bývalým profesorem Rambowem. Byl jsem též hudebním producentem a producentem grafiky, choreografie pohybu na obrazovce. On vytvořil barvy a logo televize. A zrovna té době se Československo začíná hýbat. A já mám k dispozici 30 kreativců a hrací plochu televizní stanice se všemi těmi videokamerami, mixážními pulty a klíčovými plochami. Mohli jsme vytvářet krátká audiovizuální díla. V té době to dělala též BBC, to byli průkopníci, ale opravdu kreativního televizního vysílání bylo málo.

MS: *Když vše vztáhneme na dění v Československu, překvapil vás vývoj? Přišel rok 1989, pády režimů ve střední Evropě, a my jsme byli poslední.*

PV: Počítal jsem s tím, že jakmile se hnou ledy, půjdu zpět do Československa. Společenství lidí, které jsem měl okolo sebe v NSR, to samozřejmě chybělo, najednou však Praha otevřela své brány. Vzpomeňte si Jaroslava Hutku, jenž se vrátil okamžitě, ale i na Vlastimila Třešňáka, který se tak rychle nevrátil a dva roky si raději počkal. Zpět do Frankfurtu. Osobně mě bolelo, že jsem sem nemohl přijet. Absolutně jsem to nečekal. Rvalo mi to srdce. Kamarádi, kteří se vraceli ze všech koutů a zemí Evropy přijeli do Prahy, zažili zde přelomový Silvestr 1989 – 1990. Jsou to neopakovatelné skutečnosti, a já jsem u toho nemohl být! V březnu po úspěšném startu nového designu **Hessen 3** jsem se potichu vracel do Čech plíživou cestou – a to přes východní Německo. Přes hnědohelný smog DDR a přes znečištěný Chomutov jsem se dostal až do měst Louny a Slaný, kde náš automobil prorážel oblaka mlhy, přízemního kouře a žlutého sirného smogu. V 5 hodin ráno vidím, jak maminky vlečou děti do školky, čemuž jsem nerozuměl. Domníval jsem se, že se jedná o jakousi evakuaci. Sedmiletý syn se probudil a já jsem mu nebyl schopen nic vysvětlit. Situaci, v níž země byla, jsem si neuměl zařadit, kam to přicházím?

MS: *Tádal jste se, kam to komunisté dopracovali?*

PV: Vše spotřebovali!

MS: *Jinými slovy – viděl jste zemi na svažitém kopci. Rok 1989 nepřišel jen tak. Jen si vezměte, že v roce 1985 přichází do Kremle Michail Gorbačov – jenž se snažil systém reformovat, nicméně si neuvědomil stav, v němž se Sovětský svaz a jeho satelity nacházejí.*

PV: Bylo to velké překvapení. Během svého pobytu v emigraci jsem kreslil karikatury pro časopis Západ. Tím jsem si definitivně zavřel cestu do Československa. Ani jsem si nemyslel, že si mohu

upravit vztahy s Československem. Kreslil jsem Brežněva, Černěnka, Andropova. Přišel pak pan Gorbačov – i toho jsem zesměšnil. Ten poslední se nakonec ukázal jako výkonný krizový manažer, chápatel, sdílný. Netušili jsme, že by takové změny mohly nastat. Můj kolega, jenž se jmenuje Zbyněk Rybczinski z New Yorku tento stav „vizualizoval“ – natočil film The Orchestra. Film jsem přivezl ze Sovětského svazu v roce 1991. Autor vizualizuje celé dějiny tohoto podivného SOJUZU. Sám tam hraju sovětského agenta a moji bratři tam hrají ruské agenty KGB. Neustále kráčíme ke krásným zítřkům. Zkrátka – stoupáme. Tento cenami ověřený artfilm jsem předvedl v OSTANKINU vedení sovětské televize. Oni skutečně byli při sledování toho filmu naprosto rozrušeni a tento experiment pak uvedli v premiéře na prvním programu veřejnoprávní televize pro 220 milionů diváků! Shrnutí dějin Sovětského svazu jistě přispělo k pádu totalitního režimu. Protože vizualizace je otřesná, ironická, výstižná a jde pod kůži tak, že se tomu diváci nemohli ubránit. Zasahuje v mozkovou první signální soustavu. Nyní bych se to už v Moskvě veřejně prezentovat neodvažoval. V zemi, kde společenskou smetánku tvoří bývalí agenti KGB. Jde o zemi, kde je masový vrah Stalin znovu opěvován. Co v té zemi znamená včera, dnes, zítra? Pouze nebezpečí, nejistota! Samozřejmě jsme tenkrát v exilu neustále diskutovali s ruskými a polskými umělci v New Yorku, jak by to mohlo dopadnout. Stále zde existovala velká nedůvěra a všichni jsme se po celou dobu báli. Aby se z toho člověk nezbláznil, musel si vytvořit takovou mentální hradbu, aby nás ani nenapadlo přemýšlet o návratu do vlasti. Kdybyste se dlouhodobě zabýval myšlenkou, „co se stane, když“, to bylo nebezpečné – žít se touto myšlenkou – to přivedlo mnohé k sebevraždě.

MS: *Možné se stává nemožným, či lépe nemožné možným.*

PV: Jednalo se o naprostý šok a říká se: návrat z exilu je horší než odchod do exilu.

MS: *Pro vás rok 1989 spojený s pádem režimu znamenal možnost návratu.*

PV: Ano, narodili se mi v zahraničí dva synové. Mám venku rodinu. Vytvořil jsem si pracovní vazby, nicméně jsem využil první možnosti návratu až v březnu 1990. Jeli jsme poprvé zpět do Československa. Vlastně jsem z toho onemocněl.

MS: *Navštívení domoviny je srdeční záležitost.*

PV: Byl jsem na lůžku a přicházeli ke mně přátelé, kteří se dozvěděli, že jsem v Československu. Setkání, návrat byl silný.

... Komunismus ...

MS: *Pane Vráno, navrhuji, abychom se podívali před rok 1989. Čím pro vás jako umělce byla komunistická ideologie a režim na ní založený? Můžeme se tázat, potřebuje člověk ke své existenci nějakou ideologii, aby se ve světě lépe orientoval?*

PV: Měli bychom se řídit podle vzorů, které si nacházíme, které nám byly předkládány. Jako malý chlapec jsem se musel účastnit průvodů, nicméně jsem jim podléhal. Na mne tyto věci měly vliv, že jsem tatínkovi udělal ostudu, nechal jsem se „ošátkovat“ jako pionýr. Chtěl jsem jet na motorce, ale otec mi říkal: „To nemůžeš, pionýrský šátek bys ztratil.“ Já jsem odpovídal: „Ne!“ Následně jsem šátek musel sundat. Když jsem si přečetl Škvoreckého Zbabělce, Jak chutná moc, Žert a pár takových zásadních knih, definitivně jsem se rozloučil s ideologií, s níž koketovali všichni kolem. Na každé škole, na níž jsem byl, se nemohlo běžně hovořit otevřeně, jak člověk nahlížel na tento režim. Tam se vznášel duch Socialistického svazu mládeže. Neměl jsem pocit, že bychom měli ve třídách nadšence. Ale byli tam. Následně jsem si to zjistil. S některými spolužáky jsem si mohl tyto knihy vyměňovat. Názor na tuto ideologii mě pomáhal vytvořit Ladislav Mňačko – Čech na Slovensku. On napsal dílo, v němž se vyskytuje „Mrtvý“ – tak pojmenovává svého blízkého přítele, který se změnil v kreaturu.

Emoční popis. I pan Škvorecký to dokázal. Je vhodné říci, že jsem začal rozeznávat režim v patnácti letech.

MS: *Možná je dobré rozlišovat režim a ideologii. To znamená: východiska a realitu.*

VP: Proč nemohl být komunistou v roce 1935 Karel Čapek? U nás v Čechách je zabydleno rovnostářství.

MS: *Nemyslíte si, že tam byla snaha po spravedlnosti, spíše po rovnostářství?*

VP: Jak si vykládáme Westpocket revue Voskovce a Wericha? Nejprve byli prokapitalističtí a pak přešli na levicovou orientaci. Rovnostářství nemusí nutně směřovat přímo někam k Sovětskému svazu. Komunismus jako ideologii znám vizualizovanou v červených barvách. Vezměte si Gustava Klucise, jehož Stalin zamordoval. Jednalo se o skvělého ruského umělce, jenž jednoho dne zmizel. Jeho grafiku jsem jako dítě nenáviděl. Když jsem později viděl jádro tvorby z konce dvacátých let, tak jsem se mu v duchu omluvil. Ideologie nám byla předkládána neodborně různými řečníky a člověka odpuzovala. Veškerá verbalizace názorů k životu mi byla v jádru tak odporná, až jsem se za to začal stydět, že musím žít v sovětské gubernii ...

MS: *Soudíte, že se jednalo o přílišný realismus a neochota k abstrakci? Systém byl „jednoduchý“.*

VP: V Sovětském svazu to po dlouhá desetiletí fungovalo.

MS: *Ano, ale v umění existoval suprematismus Kazimira Maleviče – a někteří jej napodobovali.*

PV: Jsem přesvědčen, že to progresivní a převratné, co vzniklo ve výtvarném umění v Rusku ve dvacátých, třicátých letech, zůstalo nedoceneně v kontextu současného umění. Není dostatečně doceněno to, co vzniklo v Rusku na počátku dvacátého století. Tamní umělci zůstali odříznuti od okolního světa, nemajetní, nesvobodní.

MS: *Vraťme se k našemu režimu a ideologii, která jej zastřešovala.*

PV: Jeho reprezentanti si byli podobní – jako Bohuslav Chňoupek, o kterém říkají, jaký byl spisovatel. Jeho vyjadřování bylo nedobré. Když jsem jej viděl v německé televizi, pokud dávali záběry z Československa, nebyl jsem nadšen. Ptejme se, co to bylo za lidi? Šalgovič, Bilák, Indra, ...

MS: *Jednalo se o „nejlepší“ lidi, které komunistická strana měla. Můžeme zmínit hierarchii: schopní byli nahrazováni méněschopnými. Méněschopní neschopnými a neschopní se stali všehoschopnými. Musím říci: pokud hovoříte o Štrougalovi a panu Chňoupkovi, jde o lidi, kteří ve svých funkcích byli dlouho.*

PV: Ano, je to naprosto neuvěřitelné. Bilák byl ve funkci 40 let, Štrougal též. Nerozumím tomu.

MS: *Vidíte, režim a ideologie, kterou režim adoroval, byla převrácená. Nahoru se dostávali oddaní překroucené ideologii.*

PV: Podobné je to v mafii. Tam fungují praktiky, že v sejfu máme materiály, které se použijí „v případě když“. Tento faktor zde hrál určitou roli.

MS: *Struktury režimu můžeme přirovnat k mafii.*

PV: Ptejme se: co byl pan Kočka? „Kraluje“ pražské matějské pouti! Pan Kočka „kočoval“ po Sovětském svazu a vytvořil si takové vazby, že když pak přijeli sovětští reprezentanti na Ruzyň, kde

čekali všichni Husákové, Biřákové, běželi přímo z letadla k panu Kočkovi. Tak to „funguje“ do současnosti. Má nenápadné vazby všude.

MS: *Odborně se tomu říká, že má „sociální kapitál“. Domníváte se, že režim byl degenerovaný, neschopný rozvoje, ničil potenciál, byl založený na lži. Tento stav ústil do celospolečenského hospodářského a mravního úpadku.*

PV: Nezvratně.

... Reforma systému ...

MS: *Pokročme dále – jak jste se díval na rok 1968, na tehdejší nadechnutí a poté vydechnutí? Byl režim, podle vás, reformovatelný, nebo reforma znamenala totální popření?*

PV: Socialismus s lidskou tváří. Lidé by se dostali dál, ale zarazil je zvací dopis pro ruské tanky, který v azbuce sestavili a podepsali lidé jako Biřák, Indra, Kolder, Kapek aj. U Brežněva prý museli intervenovat. Sám by prý nevyrazil s vojskem, aby se totálně nezdiskreditoval v očích světa. Chápali, že by jejich dny skončily a třeba krejčí Biřák by se vrátil ke svému řemeslu. Socialismus s lidskou tváří – tento proces ještě mohl navázat na odborníky z přednacistické doby. Republika byla teprve pár let vzdálená od konce druhé světové války a existovalo tady tehdy know how, které udrželo naši zemi ještě docela na úrovni jen mírně zaostávající za západní Evropou.

MS: *Jednalo se o dvacetiletí, které bylo přerušeno. 1948 – 1968.*

PV: Na to se dalo společensky, hospodářsky navázat, ...

MS: *... ale pak přišel zásah spřátelených armád.*

PV: Když vidíte tanky kolem sebe, tolik mrtvých! Jen si vezměte, kolik lidí potupilo naše město tankovými pásy, to bylo velké zneuctění naší země!

MS: *Někteří lidé tomu nepomohli a ti, kteří říkali: jsme s vámi, buďte s námi, pak s intervencí „souhlasili“.*

PV: Během dvou let po roce 1968 začaly prověrky. Každý musel přistoupit před komisi a odpovědět na otázku: souhlasíte, či nesouhlasíte se vstupem? Ten tehdejší proces můžeme nazvat „tlustou“ čarou.

MS: *Dobrá, dá se říci: snahy o reformu, jak byly naznačeny, byly čistou iluzí.*

PV: Nebyly iluzí. Jsem o tom přesvědčen!

MS: *Hospodářsky jsme to mohli „udýchat“. Pokud by nepřišly armády, konvergovali jsme k systému, který je na jih a západ od našich hranic.*

PV: Samozřejmě. Vezměte si Expo 58. Deset let před rokem 1968. Český pavilon dostal 35 medailí. Mnoho ve světovém kontextu. Jen se podívejte na výstavy, kde máte design, průmysl atd. Klidně jsme na to mohli navázat – a to ve všech oborech.

MS: *Tam byl problém dominance – a to v rámci Národní fronty.*

PV: Možná by došlo k přistoupení další strany. Zeptejme se, co se stalo po II. světové válce? Prezident Beneš zakázal Agrární stranu. Pan Antonín Švehla, to byla pro něj nepříjemná osobnost.

Touto cestou se pomstil. Kam všichni přeběhli? Ke straně komunistické. Ta takto nesmyslně první volby regulérně vyhrála a teprve poté mnozí prozřeli.

MS: *Nyní vyslovím hypotetickou otázku: pokud by v roce 1968 existoval v Moskvě Gorbačov, dějiny by se ubíraly jinou cestou.*

PV: Jen si to vezměme: neúčastnili jsme se Marshallova plánu! V roce 1948 – demokratičtí ministři podali demisi, což nemuseli dělat, to byla velká chyba. Že pan Beneš přijal demisi, bylo nesmyslné, nestrategické. Již tenkrát v roce 1948 tak dopadnout nemuseli. V roce 1968 jsme mohli „nastavit“ pravidla v rámci hracího hřiště. Roosevelt se Stalinem si vývoj tak nenalinkovali! A co se stalo v Jugoslávii? Zpočátku spolupracovala se Sovětským svazem, Tito hrál svou hru na obě strany. Pak jej Sověti tvrdě odvrhli! V roce 1968 tam nebyl Stalin, ale Brežněv. Jako voják z II. světové války si neuměl představit, že bychom se jako satelitní státy mohli odtrhnout. Nebýt zvacího dopisu, tedy jestli dopis v té době a té formě vůbec existoval – vždyť Rusové jsou mistry dezinformace –

MS: *... situace u nás by se vyvíjela jinak.*

PV: Přesně ...

... **Exil** ...

MS: *Dobrá, jak vnímáte význam exilu? Sám odcházíte v roce 1981. To je v době normalizace, během níž proběhla velká vlna odchodů, ale tomu předcházejí etapy v roce 1948 a 1968. S jistou nadsázkou můžeme tvrdit, že těm dobám je exil vlastní. Jak se díváte na tento fenomén?*

PV: Nevím, proč by nám měl být vlastní? Vyhnanství, to znamená vyhnout se něčemu krokem do neznáma. Možná vlastní nám to bylo po Bílé Hoře 1620, do roku 1627, kdy přišlo ultimátum. Většina českých protestantských šlechtických rodin byla donucena odejít do exilu. Z milionu 250 tisíc obyvatel Zemí koruny české jich odešlo 250 tisíc do vyhnanství, do Berlína – Babelsbergu, Nizozemí, Švédska a dál. Habsburkové jim dali ultimátum – byla to doba zlomová.

MS: *Ano, popisujete vládu Habsburků. Ale když to vztáhnete na 20 století?*

PV: Emigrace i u Slováků byla běžnou věcí. Moje babička i se svými sestrami odešla do Chicaga. Sama se vrátila v roce 1922. Byla reemigrantkou. Exil je však „one way ticket“. Když se vkráčuje do neznáma, návrat je tragickou věcí. Mnoho lidí ztroskotalo – buď psychicky onemocněli, nebo si vzali život, nebo se sem vrátili.

MS: *Cítil jste v exilu občas chvíle nepotřebnosti ve společnosti, do níž jste přišel?*

PV: Tento pocit jsem nikdy nezažil.

MS: *Na toto skutečnost poukázal profesor Vilém Prečan. Svým příchodem do zahraničí musí svou existenci neustále obhajovat. V nadsázce jste cizorodý prvek. Je to něco jiného, než když jste mezi Čechy. Musíte mluvit jinou řečí. Když promluvíte, mnozí poznají: nejedná se o našeho člověka. Pokud jste ten pocit občas měl, snažil jste se rychle integrovat.*

PV: Okamžitě jsem šel na vysokou školu jako hostující posluchač.

MS: *Bylo vám 24 let.*

PV: Se studenty výtvarného umění jsme procestovali Evropu, ale neustále jsem se zaobíral československou otázkou. Ze svého malého města Kasselu jsem vyhledával krajany. Tam nebylo

jednoduché se dostat do české společnosti. Na češství jsem nemohl zapomenout, byť jsem se pohyboval v německé společnosti. V Kasselu jsem bydlel v centru a pro mé německé přátele jsem pořádal české večírky. Četl jsem tam z Jaroslava Haška.

MS: *Vlastně jste se stal kulturním vyslancem.*

PV: Vyslancem koho? Nevěděl jsem, zdali se vrátím.

MS: *Jste Čech, a nemůžete se jen tak odtrhnout.*

PV: Sté narozeniny Jaroslava Haška jsme velice dobře oslavili v Kasselu, když jsem se za něj převlékl, měl jsem přednášky v jeho obleku. Namaloval jsem Haška, namaloval jsem Švejka, který tam byl vystaven. Všichni mí spolužáci na vysoké škole si libovali, že mohou zažít Prahu tímto způsobem.

MS: *Byl jste ve styku s lidmi jako Karel Hviždala, Jiří Gruša?*

PV: Ve Frankfurtu bylo nakladatelství Dialog, kam přijížděl Jaroslav Hutka, kde vystupoval Vlastimil Třešňák, pan Václav Hora. Ten vedl nejen „český koutek“ v kavárně Kafka, ale dále měl knihkupectví Dialog, distribuční síť pro svět. Tam se scházeli čeští emigranti.

MS: *A co Franken, vydal jste se někdy na setkání, které organizoval arcioopat Anastáz Opasek?*

PV: Bohužel, tam jsem se nedostal.

MS: *Dobrá, soudíte, že do exilu odjeli lidé, kteří byli součástí elity národa. Můžeme konstatovat: tito lidé nám po roce 1989 scházeli.*

PV: Nerad bych se ocitl v elitním výčtu. Musím se domnívat, že ti, kteří odcházeli, že zde poté chyběli.

... Exulanti a emigranti po roce 1989 ...

MS: *Uměli jsme podle vás přijmout exulanty?*

PV: Po roce 1990 ti, kteří přijížděli, pocítovali velký odstup. Šlo hlavně o vzájemné očichávání. Povrchy textilu byly jiné, obcování bylo jiné, ...

MS: *... mentalita lidí se změnila.*

PV: Člověk se mohl snažit neodlišovat se, ale když ano, nepříjemně na sebe upozorňoval. Neustále se řešilo, proč odešel, co tam dělal. Zkrátka - jako na základní škole. V devátém ročníku jsme si říkali: co jsme dokázali.

MS: *Vnímal jste nepřátelství?*

PV: Rozhodně.

MS: *Češi, kteří neodešli, údajně trpěli pod komunistickým režimem a vy jsme si „žili zaopatření“.*

PV: Jedná se o velké nedorozumění. Porozumění exilu a osvojení si jinakosti nelze odbýt jednou větou. I když navrátilci chtěli splynout, bylo jim to připomínáno. Jakkoliv se můžete vynasnažit být otevřeným a nevyvyšovat se, jinakost z vás neustále „čiší“. Zdejší lidé na tuto skutečnost byli alergičtí, což byla škoda. Stalo se to pro mne i jiné nepříjemnou zkušeností, s níž jsem vůbec

nepočítal, že by mohla nastat.

MS: *Nezáviděňhodné zjištění.*

PV: Například v restauraci v domovských Modřanech mě bývalí spolužáci několikrát zachraňovali. Zdejší lidé chtěli „cizáka“ inzultovat, což se mi stalo několikrát.

... Disidenti, demokratická opozice ...

MS: *Dobrá, jak vnímáte malou skupinu lidí, kteří se snažili vystupovat proti režimu?*

PV: Jednoduše – hrdinové. Chapeau, klobouk dolů. Ve všech jazycích by to rád vyslovil. Uvědomme si, o jakou oběť se jedná, když takto vystoupíte. Kdo šel touto cestou, hlava mu byla „sražena“ zdejším násilnickým, totalitním režimem, který v padesátých letech zlikvidoval stovky lidí, což opět hrozilo po roce 1968. Nebyly to sice rovnou popravy, ale fyzické násilí určitě. Věra Jirousová, manželka Martina Jirouse, nezapomněla podotknout: „Když jsem viděla, že si v Bartolomějské ulici berou do ruky růžový papír a zeptají se: vaše matka za svoboda, věděla jsem, že jsem tam na 48 hodin.“ Kdo si to měl nechat líbit, když jej propustili a pak jej zase sebrali? Metody šikany byly velice vypracované. Kdo to jednou podstoupil, „pokračoval“ v tom. Když se někdo nechal zlomit a ohlásil to svým bližním, že musí donášet režimu, a proto ať se před ním „nemluví“ – i tomu se klaním. V archivu bezpečnostních složek jsem strávil dost času vyšetřováním zapeklitého případu. Chtěli nás rozdělit a vrazit do nás klín – v té jejich sovětské gubernii, což se jim nepodařilo. Skupina disidentů se spojila s undergroundem, hudebními skupinami, a toto nové společenství, které vzdorovalo, má u mne velký obdiv.

MS: *Jednalo se o stovky lidí, pokud vezmeme v potaz i alternativní kulturu, rozsah bude větší. Též bychom neměli zapomínat na takzvanou šedou zónu. Z ní se vynořil Václav Klaus. Jednalo se o lidi, kteří režim nepodporovali, ale šli vlastní cestou – například studiem, aby mohli nabídnout své zkušenosti ihned poté, co režim padne, byť někteří se domnívali, že režim zde bude navždy.*

... Pozitiva režimu? ...

MS: *Navrhuj, abychom zmínili ještě jednu skutečnost. Vnímáte režim jako „a priori“ špatný, nebo na něm lze naléznout i něco pozitivního? Pokud by vše bylo chybné, nic pozitivního by nevznikalo, nebo pozitiva vznikala navzdory?*

PV: Běžné věci – sociální zabezpečení, zdravotnictví, sdružování, shlukování. Jsme na keltském teritoriu. Před dvěma tisíci lety to byli Keltové, kteří se sdružovali kolem ohňů, zpívali – je to naše genetická výbava. Byl organizován sportovní život – „všichni“ Pražané uměli zimní sporty, uměli sjíždět řeky. Byla zde pospolitost. Z mého pohledu to byly režimem do jisté míry iniciované a kontrolované aktivity. Ovšem, byly to průvodní jevy doby, ve které se lidé jinak seberealizovat nemohli. Přesto se tážu, co bych na tom hledal pozitivního? Promiňte, na totalitním režimu nebudu nic pozitivního hledat!

MS: *Dobrá, i to je odpověď.*

MS: *Prozkoumejme ještě jednu skutečnost. Režim padl a ideologie pokračuje dál, nebo si myslíte, že strana, která se snaží navázat na režim, má jiná ideová východiska, nebo se jedná o klam? Ideologie je stejná, ale pouze jistá ideová východiska byla více „střižena“ dle doby?*

PV: Strana, která navázala, si přidala písmenko a do loga si dala třešně. Svádí nás na další kolej. Lidé si mysleli, že to biologicky přestane fungovat – ale to jsme se zmýlili, protože při šestnácti procentech můžeme zírat na to, jaký potenciál dokázali zmobilizovat. Jde asi o reakci na politiku

Spojených států. Mohu u mladých lidí pozorovat tyto pocity a současný evropský postoj vůči Rusku jim v tom nadbíhá. Nerozumím tomu. Tito lidé přemýšlejí – pokud vůbec myslí – zcela scestně. Když se podívají do historie, vědí, co strana napáchala, nikdy se za to neomluvila, což považují za zruďné, byť představitelé strany vědí o zverstvech padesátých let a normalizace, která následovala o dvacet let později. Opakuji: nikdy se za to neomluvili. Nerad bych se zde obíral komunistickou ideologií. Strana měla být zakázána, jako to bylo v Sovětském svazu. Měla se přejmenovat. Jsem přesvědčen, že přejmenovaná strana by získala mnohem méně přívrženců, protože čarovaná písmena „KSČ“ stále u „jednoduchých“ lidí fungují. Vzpomeňme přísloví „poturčenec horší Turka“, jehož jsme byli dokonalou personifikací! V porovnání se zeměmi východního bloku jsme měli největší podíl přívrženců na počet obyvatelstva. To znamená – horliví Čechoslováci měli své příbuzné v armádě, KSČ, na policii, v kroužcích. Byli v tom namočení. Byla zvrácenost vysílat komunistické seriály ve veřejnoprávní televizi i v komerčních televizích jako je 30 případů majora Zemana. Tento seriál byl vyroben s pomocí Oddělení bezpečnosti a brannosti při České televizi. Lidé z toho oddělení seděli na Barrandově a tvořili speciální buňku, psali pro časopis Signál, Květy a další, zpracovávali a manipulovali informace. Tento seriál o majoru Zemanovi, to je neustálé vracení se do minulosti. A to vše se opakovalo po roce 1999.

MS: *V současnosti toto „dílo“ lze shlédnout na televizi Barrandov.*

PV: Je tomu šestnáct let, co se znovu a znovu utápíme seriály minulé doby. Lidé, kteří se na ně dívají, tvoří volební základnu – vše přispívá.

MS: *Souvisí to také s tím, že jsme se nevypořádali s minulostí. Dalo by se říci v nadsázce, že mnozí lidé trpí mentální zaostalostí, případně Alzheimerovou demencí.*

PV: Zřejmě!

... Obnova demokracie ...

MS: *Navrhuji, abychom se vydali k „projíždce“ obdobím obnovy demokratického zřízení. Jak si Vy sám definujete demokracii? Čím je pro vás toto společenské zřízení? Střídavě žijete v Německu a v Čechách. Po skončení války v 1945 byla demokracie v Evropě „uvedena“ zpět západními mocnostmi.*

VP: Nabídli jim pravidla hry a Němci toho využili.

MS: *Vidíte demokracii jako společenský řád, v němž člověk může rozvinout své lidství a věci přirozeně vycházejí najevo, kde není potřeba užívat růžových barev.*

VP: Každý z nás může kolem sebe cítit vibrace, které vyzařujeme v tom kterém oboru a obohacovat bydliště, v němž pracujeme. Vlastně se tážete na nutnost účasti na veřejném životě. Praktikuji to stejně v Německu, tak i v Česku, je to věc výchovy.

MS: *Rodiče o ni usilovali.*

VP: jsem religiózní člověk se základy v protestantském prostředí Kolín – Kutná Hora – Čáslav, tamní lidé usilují o rovnost. Lidé mého příbuzenstva byli a jsou mými vzory, s tím se vracím do společnosti, s tím, co jsem v dětství na Čáslavsku poznal, s tím nyní žiji v mém sousedství v Modřanech. Vlastním tam dům po skladateli Jaromíru Weinbergovi, který odešel do exilu. Svými kroky projevují respekt vůči němu a jiným z exilu – stavíme památník, expozici československého exilu. Všichni sousedé v Modřanech tomu fandí. Rozumím, že památník tam patří, když tam je ulice Československého exilu, Generála Šišky, který byl také exulantem. Češi ze zahraničí, kteří tam přijíždějí a hledají pietní místo, se shodují, abychom vytvořili jedno posvátné místo, kde bychom se mohli sdružovat, hovořit. Je to

jakási báze pro společenství.

MS: *Inu, demokracie je vzájemné, úctyplné obcování lidí.*

VP: Jsem o tom přesvědčen, ...

MS: *... kde jeden respektuje druhého, projevuje vůči němu úctu, zájem. Tomu tato společnost byla 50 let odnaučována.*

VP: Můžeme si všichni pamatovat, i zdrojů k osvěžení paměti máme dostatečně.

... Znak uctivosti ...

MS: *Máte na mysli „smekání“ klobouku.*

VP: Ano. Je co cosi základního, a proto jsem zvolil klobouk jako komunikační médium pro náš památník. Tím je řečeno vše. Jedná se o znak doby před komunismem. Bez pokrývky hlavy nebylo možné vyjít na ulici.

MS: *Dnes ten, kdo má klobouk, je považován za podivína.*

VP: Vidíme, jak podléháme myšlení spojenému s padesátými léty. Kdo v padesátých letech nosil klobouk, dříve či později skončil ve vězení.

MS: *Poté byly protestem proti režimu dlouhé vlasy.*

VP: Ano, ale klobouk byl znakem buržoazního statutu. Klobouk v nové totalitní společnosti skončil. A to jsme zde byli kloboučnickou velmocí. Když Pavel Tigrid odjížděl do exilu, „běžela“ za ním maminka na nádraží s možností výběru klobouků, aby neodjížděl prostovlasý. Pro mne smeknutí pokrývky hlavy základní komunikací a projevem vzájemného respektu.

MS: *Tyto znaky se daly do závorky a ignorují se.*

... Demokracie a populisté ...

MS: *Co demokracie a populisté? Jde o to, že Platón uvažoval o demokracii jako předstupni tyranie. Sám propagoval aristokracii. Demokracii je někdy možné nahlížet jako diktaturu většiny. Lidé se domluví na podobě sociálního prostoru, byť je to hloupost, ale pokud je návrh odhlasován, je platný.*

VP: Jsem přesvědčen, že v rámci většího společenství, které čítá 500 milionů lidí a jehož jsme součástí již 10 let, luxus demokracie si již můžeme dovolit. Tam však existují další společenské korektivy - Čechům může být nastavováno zrcadlo a své excesy mohou sami od sebe korigovat.

MS: *Lze tvrdit, že demokracie je dostatečně pružný a životaschopný systém. Vlastně jsme obnovovali demokracii. Měli jsme první republiku, která trvala dvacet let. Vzpomeňme, že Václav Havel byl tím, kdo byl srovnáván s Masarykem.*

PV: Šlo o rebela, jenž vycházel z pozic Jiřího Koláře a jemu podobných lidí, kteří měli zásady, i když se mu „nedostalo“ vzdělání a nemohl řádně pracovat ve svém oboru. Tomáš Masaryk a Edvard Beneš byli profesory. Srovnání bych neviděl, spíše byli panu Havlovi tito páni profesori jistými vzory.

MS: *Odkaz na první republiku byl uveden proto, že Češi měli s demokracií zkušenost, avšak díky padesátileté pauze bylo vědomí demokracie zapomenuto. Sociolog Fedor Gál uvažuje v tomto duchu: i my jako vzdělanci, museli jsme stejně obsah slova těžce definovat.*

PV: Pochopitelně – metody vládnutí, které zde přetrvávaly desítek let a měli je denně před očima, na nich musely zanechat stopy. Zpočátku bývalí disidenti logicky nemohli umět vládnout.

MS: *Velká logická výzva pro nové politické elity.*

... Podmínky demokracie ...

MS: *Obrátme list, ale zůstaňme na poli demokracie. Jaké jsou podmínky demokracie? Masaryk tvrdí: „Demokracie je diskuse.“ Jak jsme si ji osvojili, pokud se na to podíváme vaší exilovou perspektivou, nebo spíše převažují monology?*

PV: Z dialogu by měl vzniknout výstup, který je historicky zakotven. Na tento výstup lze navázat další dialog. Jak jsem si všiml, v Čechách dochází k neustálé proměně. Paralelní toky myšlení existují – to vidím, když sleduji tisk. Běžně čtu Respekt, Lidové noviny, ale i Spiegel, Frankfurter Allgemeine Zeitung – a mohu srovnávat. Oni jsou ...

MS: *... v mnohém odlišní, ale jedno je spojuje: kvalita.*

PV: Pochopitelně, že časopis Rudolfa Augsteina – Der Spiegel má hamburský tón. Za tím je die Zeit, který se tomu vysmívá a der Spiegel „kontruje“. Jedná se o týdeníky. Pak jsou deníky Süddeutsche Zeitung z Mnichova, které mají obrovský náklad, rozsah, kde je popisováno veškeré kulturní dění. Následně jsou „napadány“ Frankfurter Allgemeine Zeitung. Lidé se navzájem kontrolují. Každý z nich podléhá společenské kontrole a také si každý své prohršky odpyká. Jenže u nás vidíme, že zde máme dva největší deníky, sídlící v jedné budově, jenž si systémem „COPY paste“ vykrádají celé části článků a rozmělněné deriváty intelektuální češtiny pak přejdou do toho bulvárního, ale prodávanějšího plátku! Jedny jsou noviny a druhé pouhý plátek. I fotografie jsou stejné. V Čechách není kompetitivní prostředí.

MS: *Máte zde pouze 4 deníky: Mladá fronta DNES, Lidové noviny, což jsou noviny pana Babiše a jsou charakteristické tím, že vyrůstají z jednoho kmene, dále Právo, Hospodářské noviny a tím to končí.*

PV: Vzpomínám si, že v Hospodářských novinách se na jaře 2014 chystalo zrušení kulturní rubriky.

MS: *Jsou omezovány cesty dialogu ...*

PV: Jsem přesvědčen, že v demokracii by měly být jasně vyprofilovány vzory. To se v Německu ví. U nás není tak soutěživé prostředí, v němž by se nějaká otázka řádně diskutovala a poté uzavřela, ...

MS: *... a měla odpovídající výstup. U nás se vede dialog mající podobu hospodských žvástů, ...*

PV: ... v nichž se dá zrelativizovat vše, z čehož jsem nešťastný.

MS: *Atributem demokracie je demokrat, který koná. Když se v Čechách mnohé rozmělní ve žvástu, nejsou výstupy a máme z toho pouze „bolehlav“, disonanci. Lze tvrdit: podoba české demokracie vypadá jako bažina, kam člověk vstoupí a pak musí hodně usilovat, aby se sám nestal součástí bažiny. Známe-li nějaký regres, je vhodné jej také kontrolovat.*

PV: Divím se, že je v Praze 60 politických seskupení, hlásících se ke komunální politice. Máme 15 starostů, 60 politických stran a hnutí.

MS: *Demokracie je charakteristická tím, že dává možnost výběru, ale zmatenost to nevylučuje.*

... Demokracie a elita ...

MS: *Měli bychom se dotknout jedné skutečnosti: jak podle vás souvisí demokracie a elita? Právě v první republice ...*

PV: ... jsme se mohli setkat s pátečníky, tehdejší „první ligou“. Máme Okresní město – pan Poláček. Ano, člověk v určitém věku tenduje ...

MS: ... být pátečníkem, někdy v Okresním městě. Masaryk s Benešem předpokládali evoluci systému. Demokracii větší a větší. Víme, že „toneme“ v bažině.

PV: 35 let jsem jezdil po světě, mám pouze toto porovnání: jak lidé jdou dějinami, jak jsou spokojení. Vezměte si kupř. Holandsko, které má podobný počet obyvatel?

MS: *Mají větší tradici ve společenském zřízení a také jsou bohatí.*

PV: S tím souvisí bezkorupční prostředí, na které navazovala první republika. Ta zdělila seriózní státní úředníky po císaři pánovi.

MS: *My si prostředí neidealizujeme. Hodně do toho zasahoval prezident Masaryk. Také se podívejme na vývoj – země měla dobré začátky, ale špatný konec způsobený Mnichovem. První republika dědila z Rakouska – Uherska, my jsme dědili z totalitního státu. Mentalita lidí byla totalitním zřízením narušena.*

PV: Má slova směřovala k exekutivě, kterou jsme zdělili po Rakousku – Uhersku. Ujednání, na kterých stavíte, existovalo na základě dialogu ve všech úrovních. Jestliže jsou v exekutivě patřiční úředníci, kteří věc nedokonají podle původního ujednání, systém trpí rozklížením, není na něj spolehnutí. Ptejte se, proč byla tehdejší exekutiva tak výrazně výkonná?

MS: *Slovo zúčastněných stran dohody platilo. Zločinec, když něco vykonal, trpěl studem, byl-li na veřejnosti veden policistou. V současnosti někteří lidé, mající v popisu práce dodržování zákona, naopak se zločinci spolupracují.*

PV: V současné době zde máme situaci, kdy lidé z gangu se „soudí“ z důvodu situace, že byli nezákonně ve vazbě. Obklopení policisty se nám vysmívají. Když se u nás jednou řekne, že neexistují špinavé peníze, je to těžké. Zločinci opakovali slova Václava Klause, když je ve vězení navštěvoval jeden známý farář. Musí zde být pokání, rozřešení, odpuštění. Jestliže se nekají za to, co jsem provedl, protože žádné špinavé peníze přece neexistují, další stavy – odpuštění, rozřešení, ty proběhnout nemohou. A jsme u té bažiny.

... Politika a její proměna ...

MS: *Vlastně jsme se toho dotkli – s demokracií souvisí politika. Jak k ní přistupujete? Jak uvažujete o našem čtvrtstoletí? Někdo by mohl říci: v počátku devadesátých let se v politice objevovali lidé, kteří měli odpovídající morální profil. Dnes se jedná i o podnikatele, kteří usilují o redistribuci veřejných prostředků.*

PV: V křesťanském prostoru jsme „zaklínění“ do německého jazykového prostoru. Obklopuje nás země, která má křesťanskou demokracii.

MS: *Máte na mysli německou vládu, kde dominují křesťanští demokraté – CDU – CSU.*

PV: V Německu vládne po dlouhá desetiletí. V roce 2014 Angela Merkelová znovu obhájila svůj post.

Religiozita našich sousedů hraje v politice velkou roli. Je zajímavé, že tato strana ...

MS: ... u nás nezískává podporu.

PV: Je to jeden z rysů celkové proměny.

MS: *Sluší se říci, že právě síla této strany je zřejmá od obnovení demokratického řádu po roce 1945. U nás jsou strany, které se hlásí ke křesťanství marginální, i když jsou zastoupeny v Poslanecké sněmovně. Myslíte si, že České republice chybí větší účast v politice?*

PV: Nyní máme velký počet žen v politice. Ukazuje se, že teprve nyní se žena stává respektovanou partnerkou v politickém klání. Kdo by se chtěl účastnit kompetitivního prostředí, když jsou politici očerňováni po neblahých projevech po roce 1998. Smlouva o neútočení, díky níž dvě strany nebyly opozicí.

MS: *Myslíte na takzvanou opoziční smlouvu, která měla „stabilizovat“ politické procesy poté, co byla odmítnuta koalice sociální demokracie a Unie svobody.*

PV: Jedná se o počátek úpadku české politiky a pokračování to mělo ve volbě prezidenta. Jednalo se zesměšnění politiků před očima celého národa.

MS: *Václav Klaus prohrál v politice několik bitev, ale v celku poražen nebyl – včetně prezidentské volby. Paralelu můžeme nalézt v situaci: když jej vyhodíte dveřmi, naleze vám tam oknem, když jej vyhodíte oknem, naleze vám tam komínem atd. ...*

PV: Pouze hovořím o tom, jak před očima veřejnosti může vypadat politik, proč lidé neusilovali o funkce politiků – protože politické funkce ztratily kredit.

MS: *Zkrátka – být v politice znamenalo tonout v bažině.*

PV: Jednoduše – je třeba spolupracovat, ovšem zároveň být alespoň oportunistou a nechávat procházet věci, které se mi nelíbí, avšak alespoň pro ně nezvednu ruku.

MS: *Můžeme to též vyjádřit takto: politika je prostor, kde morálka je slovem nežádoucím.*

PV: Doufáme, že tento stav skončil.

MS: *Jste přesvědčen, že české politice chybí vize, kam má tato země kráčet? Kde bude za 20, 30 let? Vizionářství bylo v devadesátých letech zapovězeno, protože Václav Klaus velkým vizím nepřál, poněvadž to spojoval s tím, co bylo před rokem 1989.*

PV: Za vizemi mohou stát i jiné celky. Jsme malá země v kotlině, která je neustále pod vlivem dalších siločar. Do roku 1432 bylo pět kruciát. Spojené armády Evropy usilovaly o kontrolu nad naším územím, což se jim pak bratrovražednou bitvou U Lipan částečně podařilo. Dalších 200 let zde existovalo prostředí náboženské tolerance, které fungovalo. Pro naše sousedy jsme byli vždy atraktivní. Musíme počítat s tím, že nás nenechají na pokoji, že vizi by nám mohli vnuknout ze zahraničí. Takové vlivy jsou zřetelné. Jsou lidé, kteří jsou ochotni se k tomu propůjčit. Naší vlastní vizi zatím však nevidím.

MS: *Stav lze formulovat takto: nebudete-li mít vlastní vizi, přijde s vizí někdo jiný. Nesmíme být pesimisty.*

... Kapitalismus ...

MS: Pokročme dále - jak se díváte na obnovení hospodářského řádu? Kapitalismus u nás existoval o poznání déle než demokracie, jednalo se o celé Rakousko - Uhersko. Patřili jsme k vyspělé části světa. Jsou mezi námi i ti, kteří tento stav příliš adorují. Vyjděme však z vaší zkušenosti. Dvanáct let jste žil v Německu, a tam fungovalo sociálně-tržní hospodářství a díky pracovitosti německých občanů a institucionální součinnosti, se Němci opět dostali na špičku v mezinárodním srovnání. Kapitalistické Německo utváří hlavní motor evropské integrace. Jinými slovy - kapitalismus funguje. Jak obnovu naší společnosti vnímáte z nedalekého Německa?

PV: V roce 1968 jsme mohli plynule navázat. V soutěži s ostatními bychom mohli dohnat předstih, jaký měly západní státy. Trh je však již zaplněn. V některých oborech bychom mohli vyniknout - a to ve zbrojním průmyslu, když začnu od nepříjemných věcí. 1926 a 1933 jsme byli největším exportérem zbraní.

MS: Ano, naše tehdejší vývozy směřovaly do Švýcarska.

PV: Když v Československu zmizel textilní průmysl a další odvětví, je pouze málo oborů, v nichž bychom mohli soupeřit. Nějaká sebedisciplína, tvořivost, ta se v Čechách dá dlouhodobě vyzorovat. Jen si uvědomte, kolik bylo registrováno patentů za první republiky? Jaké zde bylo strojírenství? Z dnešního pohledu byl tento prostor úžasný think - tank. Jsem přesvědčen, že v dlouhodobém horizontu může česká kotlina nabídnout mnohé. Proběhlo čtvrtstoletí, abychom navázali. Existuje zde tvořivé, invenční prostředí plné humoru. Můžeme se poučit, můžeme se otevřít. Z mého náhledu Země koruny české nabízí pro návštěvníky velice příjemné prostředí. Jen se zeptejme, proč sem jezdí tolik milionů návštěvníků? Proč turisté navštíví Mnichov a vypijí tam pouze mázy piva v říjnu během Oktoberfestu, ale jinak tam nikdo nejede, Mnichov minou a směřují na Prahu? Bavoři na Prahu žálí!

MS: Když jsem hovořil s profesorem Petrem Matějů, českým sociologem, konstatoval: pokud Česká republika nebude mít realizovanou vizi, stane se destinací - skanzenem, do něhož se budou jezdit lidé pouze dívat na pár dní jako Japonci.

PV: Ta pravděpodobnost tady je ...

MS: Když uvažujete o kapitalismu, je pro vás čímsi přirozeným? Člověk je „odkázán“ na směnu, na trh. Stále něco vyměňuje: myšlenky, statky, které mu přebývají, nabízí své služby, byť nemusejí být prodejní - obchodní jednotkou. Směna je čímsi přirozeným a z logiky toho i kapitalismus. Právě v něm vládne invenčnost, jejímž zdrojem je mysl lidí.

PV: Začalo to v Mezopotámii klínovým písmem, tedy jakýkoliv záznam, aby směna byla nezvratně prokazatelná. Je tu další věc, která musí fungovat - a to tržní nabídka. Soutěživost, soupeřivost považují za zdravé, ...

MS: ... ale musí mít pravidla.

PV: Jedná se o naprostý základ. Vyhodnocení vede k určení skutečnosti, na kterých se dá stavět - a to je spravedlivé prostředí pod dohledem moudrých mužů a žen - institucí, které poskytují potřebná korektiva.

... Negativa procesu obnovy kapitalismu ...

MS: Když se podíváte na průběh obnovení kapitalistického řádu, vytkl byste tomu procesu něco? Jednalo se o malou a velkou privatizaci. Právě v malé privatizaci byla snaha, aby se obnovily podnikatelské schopnosti a také tvář měst, městeček nebo vesnic.

PV: Zdálo se, že navržené změny například v kuponové privatizaci jsou dobrou cestou.

MS: *Spíše jsem myslel malou privatizaci, v níž si lidé koupili obchody, provozovny. Kromě malé zde byla privatizace velkých státních podniků. S vlastnictvím státu se potýkáme do roku 2014.*

PV: Podotýkám, že jsem byl v devadesátých letech ve Spojených státech. Jezdil jsem sem po roce 1989 a o vývoj se zajímal. Pracoval jsem zde v nové komerční televizi, jíž jsem vytvářel audiovizuální „šaty“, nebo - chcete-li - tvář. Vlastně - džin z láhve byl právě vypouštěn. Vykrášlovali jsme krásné zítřky se studenty FAMU, AVU. Mysleli jsme si, že jsme buňkou kreativců, kteří mohou odděleně vytvářet šaty pro něco, s čím se neidentifikují. Tento problém nemám do současnosti vyřešen. Opakuji: v devadesátých letech - tím, že rodina byla v zahraničí - jsem zde byl, i nebyl, a proto se k otázce nemohu široce a přesně vyjádřit.

MS: *Byl jste pouze pozorovatel. Podporovatel jste, aby české podniky byly vlastněny zahraničním kapitálem? Propojení, know-how, získání dostatečného kapitálu pro obnovu našich zubožených průmyslových podniků. Češi by byli více provázáni s globálním hospodářstvím. Proces by nemusel končit „českou cestou“ - privatizací na úvěr.*

PV: Přiznejme si, čím bylo Československo před rokem 1939, než nám Němci ukradli patenty, sebrali fabriky. Šlo o Němce, tehdy zakládající průmyslové podniky. Zde jsme byli křesťansko - židovsko - německá společnost, ze které zmizeli mnozí - a to díky I. světové válce přibližně 360 tisíc lidí, po II. světové válce tři a půl milionu. Celkem jsme byli ochuzeni o téměř 4 miliony lidí. Na co jsme navazovali po roce 1990, když některé podniky jako Škoda-Auto jsou v německých rukou? Zřejmě by to byla neudržitelná situace.

MS: *Předpokládalo se, že bychom byli více vtaženi do dobré hry mezinárodních podniků.*

PV: To by bylo možné v roce 1968, pokud by tam byli takoví, kteří si pamatovali, jak fungovalo hospodářství před rokem 1939. Na to se dalo navázat. Ovšem po tak dlouhé době? Zaměstnanci vůbec takto neuvažovali. Viděli pouze svoji vlastní rodinu. Takové rozložení sil se nedalo ustát a korupce ničila zdejší prostředí.

MS: *Minulý režim nás tím nakazil. Ještě po roce 1989 jsme ji „přizívali“. Naštěstí jsme svědky toho, že zdejší rybník se čistí.*

PV: Neřekl bych, že by Češi byli horšími v mezinárodním srovnání ...

MS: *Tvrdíte, že lidská rasa je v tomto ohledu stejná.*

PV: Pochopitelně - odvedou vás stranou, ukážou kufřík se zlatým kováním a tam jsou naskládané bankovky.

MS: *Nepřímo říkáte: „každý“ jsme koupitelný, ale je to otázka ceny.*

PV: Netvrdím to ...

MS: *Byl bych rád, kdyby tomu tak nebylo. Jsou mezi námi ti, kteří konstatují: každý má svou cenu.*

PV: Co tak otázka cti?

MS: *Nenamítám, je to důležitá komponenta. Byl bych velmi rád, kdybychom ji vnímali.*

PV: Také to tak bude.

MS: *Pak by musel přijít zákon a před ním lord Protektor.*

PV: Znáte filmy finského scénáristy a režiséra Aki Kaurismäkiho? Ve svých filmech akcentuje právě čest. Finové by se neodklonili od určitého ujednání, tam platí, že na závazku se dá stavět. Slovo dělá muže a mají to tak zařízeno. Těším se na situaci, která bude odpovídat prvorepublikovým parametrům.

... Hodnoty ...

MS: *Dobrá, jaké hodnoty jsou podle vás důležité pro nový společenský a hospodářský řád? Lidé zdůrazňovali otázku svobody. Ta je právě charakteristická zejména omezením nátlaku, ale předpokládá disciplínu – a to vnitřní. Je to možnost realizace životního projektu každého jednotlivce.*

PV: Jedná se o zásadní ukazatel pro jakékoliv kreativní prostředí.

MS: *Právě aktivní přístup k vlastnímu projektu byl lidem odpírán.*

PV: Dodnes někteří nejsou schopni ani zaujmout veřejné stanovisko, i když se ví, že se tam říkají evidentní lži. Bázlivost, až zbabělost se přenáší z pokolení na pokolení. Bázlivost ve společenském projevu zde přetrvává.

MS: *Co například otázka důrazu na majetek? Jste přesvědčen, že jsme si tím zadělali na problémy? Němci byli charakterističtí v padesátých a šedesátých letech tím, že odkládali spotřebu a investovali. Nezdůrazňovali jsme příliš dohnání Západu? Mysleli jsme, že proces půjde rychle, nicméně se jednalo o iluzi. Jen si vzpomeňme na tezi: kdo chce hodně, nemá nic.*

PV: Možná uvažujete o společenství v delších etapách, nicméně vývoj se v některých časových úsecích zrychluje. Člověk touží rychle procestovat svět, dohnat, co jsem neměl, to je pochopitelné. Ti, kterým bylo v roce 1990 40 let, měli zájem se podívat na vysněná místa ...

MS: *Asi jsem se chybně vyjádřil. Šlo mi o dohánění hmotného světa.*

PV: Jsme ateistickou společností ve srovnání s ostatními státy Evropy. Navštěvovat chrámy konzumu přes sobotu i neděli, opájet se hudbou a vším, co s tím souvisí, je to zvláštní, že to v nás zůstává ještě po pětadvaceti letech.

MS: *Pokud se lidé domnívají, že se jedná o smysluplné využití času, proč se divit?*

PV: Když se podíváme na sever – do Polska, do Německa – kam vkročíte, je v neděli naprostý klid. Žádná směna tam neexistuje, pouze si můžete nakoupit pohonné hmoty, abyste se mohl „posouvat“ z bodu A do bodu B. Jinak lidé neobchodují, nepracují – je tam klid.

MS: *Lidé dodržují svěcení neděle, což je třetí bod Desatera.*

PV: Jeden den v týdnu se člověk musí dostat do klidu, rozjímání.

MS: *Jsem přesvědčen, že Češi toto ignorují. Pokud ignorují to dobré, časem prověřené, logicky na to doplatím.*

PV: Souhlasím s vámi. Zde probíhá pracovní ruch – a to i v neděli. Je zde úroveň „pachtění se“.

MS: *Pachtění není požehnané, a proto jsme hovořili o bažině.*

PV: Jeví se to tak, že se propadáme.

... Integrace na Západ ...

MS: *Jak vnímáte naše postavení v rámci integrované Evropy – dostat se mezi vyspělou západní společností?*

PV: Až do roku 2009 jsme se jevíli jako partneři na úrovni. První negativní zásah udělala zimní Putinova krize. Tři pánové vedli Evropskou unii, nebylo jim dopřáno dovládnout. Se ctí vyřešili zimní plynovou krizi ...

MS: *... a pak jsme si dali gól do vlastní branky.*

PV: V očích Evropy to bylo něco tak nepochopitelného, že jsme zde tak rozhašteření, že nenecháme dovládnout naše představitele ani tři měsíce, že zakladatel strany ODS se spojí s reprezentantem sociální demokracie jen pouze kvůli tomu, že oba závistivci nenechali vládnout jiné pány. Jde o nerespektování druhých a tato situace se projevila zejména po odchodu Václava Havla. Pak to došlo do dalších dimenzí, které jsme vůbec neočekávali. Ohlédnou-li se na naši účast v Evropské unii, tvrdím, že nás pět let brali vážně.

MS: *Pak jsme zůstali pro smích.*

PV: Až tak bych to nenazval. Přistupují k nám s opatrností. V člancích se objeví slovíčka, která naznačují, že je nutné si dát pozor.

MS: *Nesmíme zapomínat, že média zprostředkovávají diplomatickou řeč, že Čechy nebudou odsunovat ...*

PV: Vědí, že jsme neoddiskutovatelnou součástí Evropy. Je to taková proměnlivá veličina, kterou je potřeba brát s opatrností.

... Hodnocení a omyly ...

MS: *Dobrá, kdybychom se měli vyjádřit k pětadvaceti letům obnovy otevřené společnosti, co byste zmínil? Jakých omylů jsme se jako společnost dopustili?*

PV: Při rozdělování Československa jsem nabídl součinnost na československém hudebním pořadu – a to včetně romské komunity. Stal se z toho jedenáctiminutový hit, který byl vysílán na všech rádiích a televizích. Jmenovalo se to Federal Happening. : „Dost bylo dost“ a „Bomba“. Druhý zmíněný byla třeminutová vizualizace stavu agresí, jak si žurnalisté nadávali. Chtěl jsem ukázat, že jsou také jiné úrovně komunikace mezi občany, mezi umělci, a není pravda, že by se Češi a Slováci nenáviděli. Projekty běžely celý rok. Rozdělení státu mně bylo líto. Nyní jsme se Slováky v evropském společenství. Dnes toho tolik nelituji, že jsme se rozdělili a nepovažuji to za chybu, byť jsem to dlouho za chybu považoval. Z mého pohledu chyba byla rok 1998 a „tajná“ dohoda dvou politických stran. Jednalo se o počátek důvěry. Pánové Miloš Zeman a Václav Klaus si neuvědomili, co způsobili. Odchodem Václava Havla, který zde nemohl být věčně a nebyl to bezchybný prezident, jsme se dostali do další fáze vládnutí, která byla zakončena podivným aktem. Udělení velkoplošné amnestie, která byla „lišácky“ nadefinovaná, to byl zločinný krok.

MS: *Možná hřebíček do rakve politické váženosti.*

PV: Pánové si snad ani neuvědomují, jak tyto kroky působí cynicky – před očima všech. Těmto právním úkonům a rozhodnutím, proti kterým neexistovala žádná obrana, absolutně nerozumím. Naše spoluobčany to činí bezmocnými a vzbuzuje vztek a ze vzteku zákonitě vznikají další negativní jevy.

MS: *Mluvili jsme o minulosti, ale co budoucnost naší země? Zmínil jste skutečnost, že naše země je hodně navštěvována turisty. Z turistického ruchu naše vlast žít nemůže jako tomu je v Řecku. Soudíte, že můžeme být perspektivní částí Evropské unie?*

PV: Pokud jako designér kloužu po povrchu, projíždím českou krajinou – Polabí: cesta z Prahy do Drážďan je výborná, památky jsou zvelebeny, respektujeme historii, dáváme si na ní záležet, máme skvělé restaurátory, což jiné země tak rozvinuto nemají. Lidé jsou překvapeni barevností a růzností forem, jak se vše proměnilo. Stáváme se pohostinnou krajinou. Naučili jsme se zvykům, procesům běžných v západní Evropě. Nerad bych to redukoval na turistický ruch, ale ten bych vůbec nepodceňoval.

MS: *Již jsem zmínil tezi, s níž přišel sociolog Petr Matějů, ale je vhodné ji zopakovat: bez změn staneme se pouze skanzenem. Kolem nás bude rozkvět a my zde budeme „zahnívat“.*

PV: Neustále se pohybujete v bažině, ale hovořím o věcech, které se mi jeví pozitivněji. Skanzen bych nebral pouze jako hanlivé slovo. Umíme-li se dívat do historie – a Češi s příběhy pracovat umějí, pamatují si události a umějí je skvěle vyprávět, pamatují si písně, anekdoty. V Praze je 80 divadel, v Brně je to podobné, republika má na deset milionů občanů deset operních domů. Takovou koncentrací živého umění nemá v přepočtu PER KAPITA, žádná země na světě. Běžte se podívat kupř. Do divadla Na zábradlí na představení „Velvet Havel“, „Česká válka“, nebo na „Zlatá šedesátá“ o tragickém osudu geniálního filmaře Pavla Juráčka. Nebo „Hrdý Budžes“ v Dlouhé. Nebo „Praha stovětátá“ v Ypsilonce. Opery „Orango“ a „Antiformalistický jarmark“ Dmitrije Šostakoviče, „Nová země“ Aloise Háby. V Národním divadle „Dvojí domov“ Jana Nebeského o osudu exulanta Jana Čepa. Ve všech těchto kusech se autoři potýkají s historií komunistické totality, která nás stála tolik sil a připravila tuto zemi o tolik dobrých lidí. Zpomalilo nás to, ale je pozitivní, že nastupující generace se naší složitou historií zaobírají a vrací se k ní. Pro ně postavíme Památník československého exilu. Vznikne takto skanzen: v třípatrové budově vizualizace pěti dekad nesvobody v minulém století. To vše zarámováno dobrodružným terénem ukazujícím všechny způsoby překonávání „železné opony“. Českoslovenští uprchlíci mezi lety 1939-1989. Třeba se takto lépe pochopí dnešní migrační pohyb po Evropě.

MS: *Je snaha se vypořádat s minulostí, ale je nutné, aby ti, kteří nám vládnou, nepokračovali ve stopách těch, díky nimž jsme měli mít světlé zítřky. Děkuji vám za podnětná slova a ať se daří!*